עין משפט נר מצוה

לו א ב מיי' פי"ח מהל' טומאת אוכלין הלכה יח:
לז ג מיי' פכ"ג מהל' מכירה הלכה טו סמג עשין פב טוש"ע ח"מ סי' רטו סעיף יד:
לח ד ה מיי' פ"א מהל' שמיטין הלכה כא כב:

רבינו גרשום

(דתניא) [דתנן] וכו' א) משום דקרקע דמי: ביערת הדבש. מדשני קרא בדיבורא דמצי למימר בצפיחית הדבש וקאמר יערת הדבש להכי מפרש ליה ר' אליעזר הכי: מיתיבי דבש הזב מכוורת אינו לא אוכל ולא משקה. דליכא תורת אוכל ותורת משקה עליו: בשלמא לאביי. דמתרץ לעיל באותן שתי חלות דמשום דמוקצה ניחא. הא קמ"ל דאע"ג דזב מוקצה הוא. החלות וליכא תורת אוכל עליו. אלא לרבא דמתרץ לה כר' אליעזר דקרקע דמי אמאי אינו לא אוכל ולא משקה דהא לאו כקרקע דמי הואיל דזב ופירש מכוורת: אמר רב זביד כגון שזב על גבי כלי מאוס. דאינו ראוי לא לאוכל ולא למשקה ומוקצה מחמת מיאוס הוא: קשקשין. שנפל על הקש ועל התבן דמטושטש הוא ומוקצה הוא: מיתיבי דבש בכוורת כו' בשלמא לאביי. דמוקים לה באותן ב' חלות ניחא דמשני: אינו לא אוכל ולא משקה. הא נמי מצי לתרוצי בב' חלות דמוקצות נינהו ולהיכא דחישב עליה לאוכלה מטמא טומאת אוכלין. אלא לרבא דמוקים לה כר' אליעזר דבקרקע דמי אע"ג דחישב עליה אמאי מטמא טומאת אוכלין הא דבש כוורת בקרקע דמי ובדין הוא לא מטמא: אמר לך רבא תריץ הכי חישב עליו לאכילה אינו מטמא טומאת אוכלין. דבקרקע דמי: תניא כוותיה דרב כהנא. דאמר לעיל דבש בכוורת אינו יוצא מידי מאכל לעולם אע"ג דלא חשיב לאכילה: מכר לו זיתים לקוץ. להיות שלו העצים: מניח שתי גרופיות. טפחים סמוך לקרקע כדי שיחניט אחר באותו גזע: הלוקח שאר אילן מחבירו לקוץ. מגביה מן הקרקע טפח וקוצץ דבכך יחניט אחר באותו שיור טפח: בתולת השקמה. אם מכר לו לקוצץ עציה מיכן ומיכן ולא הסדן עצמו מגביה ג' טפחים וקוצץ כל הענפים קטנים שדן מג' טפחים ולמעלה מן הארץ ולא אותן הענפים שבתוך ג' טפחים סמוך לארץ דקשה לאילן אם קוצצן: וסדן שקמה. אם קנוהו לקוץ לפי שחזקה היא וכבר השרישה יפה בארץ מגביה ב' טפחים וקוצץ הכל הסדן עצמו לפי שמאותן ב' טפחים יכול להחליף בו מן הקשר הסמוך לקרקע וקוצץ הכל: חופר ומשרש. אפי' השרשים וקוצץ משום דלית להו תקנתא: שאין גזעו מחליף. מאחר קציצתו. וכן בתולת השקמה יקצוץ ג' טפחים ותו לא. כלומר שמג' טפחים ולמעלה קוצץ ולא בתוך ג': ורמינהו כו' מפני שהיא עבודה. בשביעית: אלא קוצץ למעלה מי' טפחים. דאין מועיל כלום לאילן. או גומם. או יחתוך כל הענפים עד הארץ בסמוך לארץ. למיברא דאי קוצץ למעלה מי' או גומם הענפים מעם הארץ הוא דקשי לה לבתולת שקמה. אבל אי עביד לה באידך גיסא שמגביה ב' טפחים וקוצץ מעלי לה. והיכי אמרת דמגביה ג' טפחים וקוצץ (דמשמע) דבתוך ג' טפחים לא מעלי. מכאן ואילך כלומר מעם הארץ ולמעלה ועד ג' טפחים לא מעלי מה שקוצץ בתוך ג' הלכך כו'. דודאי קשי לה אם הוא גומם עם הארץ: מידי דמעלי לה. היינו מג' טפחים ולמעלה: אף צדיק. חס ושלום אין גזעו מחליף שלא יהא לו בן שימלא מקומו: אף הצדיק אין עושה פירות. שכר לעולם הבא: לכך נאמר [ארז] דגזעו מחליף. והיכי אמרת דארז אין גזעו מחליף: הכא במאי עסקינן דאין גזעו מחליף בשאר ארזים. אבל ארז גופו ודאי מחליף: ברוש. ברתא. שיטה. תורניתא. שורבינא לא איתפרש לן: ומקשי' הני ז' הוי. ולא י': בוטני. כדמתרגמינן תחת האלה תחות בוטני. אותו אילן

[א]דתנן כוורת דבורים ר"א אומר הרי היא כקרקע וכותבין עליה פרוזבול ואינה מקבלת טומאה במקומה והרודה ממנה בשבת חייב חטאת וחכ"א אין כותבין עליה פרוזבול ואינה כקרקע ומקבלת טומאה במקומה והרודה ממנה בשבת פטור [ב]א"ר אלעזר מאי טעמא דרבי אליעזר דכתיב [1]ויטבול אותה ביערת הדבש וכי מה ענין יער אצל דבש אלא לומר לך מה יער התולש ממנו בשבת חייב חטאת אף דבש הרודה ממנו בשבת חייב חטאת מיתיבי דבש הזב מכוורתו אינו לא אוכל ולא משקה בשלמא לאביי ניחא אלא לרבא קשיא אמר רב זביד כגון שזב ע"ג כלי מאוס רב אחא בר יעקב אמר כגון שזב על גבי קשקשין מיתיבי [א]דבש בכוורתו אינו לא אוכל ולא משקה חישב עליו לאכילה מטמא טומאת אוכלין למשקין מטמא טומאת משקין בשלמא לאביי ניחא אלא לרבא קשיא אמר לך רבא תריץ הכי חישב עליו לאכילה אינו מטמא טומאת אוכלין למשקין אינו מטמא טומאת משקין תניא כוותיה דרב כהנא [ג][ב]דבש בכוורתו מטמא טומאת אוכלין שלא במחשבה: זיתים לקוץ מניח שתי גרופיות: [ד]תנו רבנן [ג]הלוקח אילן מחבירו לקוץ מגביה מן הקרקע טפח וקוצץ בתולת השקמה ג' טפחים סדן השקמה ב' טפחים בקנים ובגפנים מן הפקק ולמעלה בדקלים ובארזים חופר ומשרש לפי שאין גזען מחליף ובתולת השקמה ג' טפחים בעינן ורמינהי [ה][ד]אין קוצצין בתולת השקמה בשביעית מפני שהיא עבודה ר' יהודה אומר [ה]כדרכו אסור אלא מגביה י' טפחים וקוצץ או גומם מעם הארץ מעם הארץ הוא דקשי הא אידך מעלי לה אמר אביי ג' טפחים מעלי לה מעם הארץ ודאי קשי לה מכאן ואילך לא מקשי קשי לה ולאו עלויי מעלי לה גבי שביעית עבדינן מידי דודאי קשי לה גבי מקח וממכר עבדינן מידי דודאי מעלי לה בדקלים ובארזים חופר ומשרש לפי שאין גזען מחליף וארז אין גזעו מחליף והא [ו]דריש ר' חייא בר לולייני מאי דכתיב [2]צדיק כתמר יפרח כארז בלבנון ישגה אם נאמר תמר למה נאמר ארז ואם נאמר ארז למה נאמר תמר אילו נאמר ארז ולא נאמר תמר הייתי אומר מה ארז אין עושה פירות אף צדיק אין עושה פירות לכך נאמר תמר ואם נאמר תמר ולא נאמר ארז הייתי אומר מה תמר אין גזעו מחליף אף צדיק אין גזעו מחליף לכך נאמר ארז אלא הב"ע בשאר מיני ארזים כדרבה בר רב הונא [ז]דאמר רבה בר רב הונא אמרי בי רב י' מיני ארזים הן שנאמר [3]אתן במדבר ארז שיטה והדס ועץ שמן אשים וגו' ארז ארזא שיטה תורניתא הדס אסא עץ שמן אפרסמא ברוש ברתי תדהר שאגא ותאשור שורבינא הני ז' הוי כי אתא רב דימי אמר הוסיפו עליהן אלונים אלמוגים אלונים בוטני אלמונים בלוטי אלמוגים

כסיתא

תריץ ואימא הכי חישב עליו כו'. אינו מגיה הברייתא אלא ה"ק דבש בכוורתו אינו לא מאכל ולא משקה לענין זה שאם חישב לאכילה שיהא מטמא טומאת אוכלים: **בקנים** ובגפנים מן הפקק ולמעלה. וא"ת בלא קנייה נמי יש לו מן הפקק ולמעלה מתנאי יהושע כדאמר בס"פ מרובה (ב"ק דף פא.) וי"ל דלאו פירכא היא כלל דאין לו רשות לחתוך בחנם אלא בשביל נטיעה ודוקא מן החדש שאינו עושה פירות וממקום שאינו עושה פירות וממקום שאין רואה את החמה כדאמר התם ועוד דכמה פקקים יש בגפנים וקנים והכא מן התחתון והתם מן העליון: **לא** מקשי קשי לה ולא עלויי מעלי לה. לאו דוקא דא"כ גבי שביעית אמאי אסור הא אמר בע"ז (דף נ:) אוקמי אילנא שרי אברויי אילנא אסור אלא לא ודאי מיקשי קשיא ולא עלויי מעלי לה: **מה** ארז אינו עושה פירות. וא"ת הא אמר בפ"ק דע"ז (דף יד. וסם ד"ה פירי) מאי איטרובלא פירא דארזא וי"ל דהתם בשאר מיני ארזים שעושין פירות והכא בההיא שאין עושין פירות: **שיטה** תורניתא. והא דאמר בפרק קמא דע"ז (שם) דתורניתא אין לו עיקר לאו היינו תורניתא דהכא אלא מין אחר אבל האי שהוא מין ארז יש לו עיקר:

ערמונים

דתנן כוורת דבורים כו'. כבר פירשתי בפ' המוכר את הבית (לעיל סה:): **הרי היא כקרקע.** והלכך אפי' אם חישב עליה לא הוי מאכל לקבל טומאה כדנפקא לן מיערת הדבש[א]: ה"ג **דבש שזב מן הכוורת אינו לא אוכל ולא משקה בשלמא לאביי ניחא אלא לרבא קשיא.** ולא גרסינן בשלמא לאביי אע"ג דזב מוקצה הוא ופירוש משובש היה בספרים שטעו לומר דלענין שבת מיירי ולאו מילתא היא דלא שייך למימר האי לישנא דאינו לא אוכל ולא משקה אלא לענין טומאה אבל לענין איסור מוקצה דשבת ה"ל למימר דבש שזב מכוורת אסור אלא לענין הלכות טומאה מיתנייא כדתניא נמי כי האי גוונא בתוספתא בתחלת מס' טהרות (פ"ב ה"ב) דבש שזב מכוורת דבורים מטמא טומאת משקין חשב עליו לאוכלין מטמא טומאת אוכלין: **אינו לא אוכל כו'.** כלומר לא מקבל טומאה: **בשלמא לאביי.** דמוקי דבש כוורת בשתי חלות ה"נ בשתי חלות הלכך ניחא ולא תקשי לרב כהנא דכיון דאיתקנו לדבורים אע"ג דזב בעי מחשבה: **אלא לרבא.** דלא בעי לאוקומי בשתי חלות קשיא לרב כהנא דאפי' אי מוקי לה כר"א כיון דזב לא חשיב כקרקע: **ע"ג כלי מאוס.** והלכך כיון דבתוך הכוורת לא הוי חשיב אוכל כר"א והשתא כשיוצא הרי זב ע"ג כלי מאוס הלכך צריך מחשבה אבל אליבא דרבנן דחשיבי ליה אוכל בתוך הכוורת לא מיבטיל שם אוכל מיניה משום כלי מאוס עד שיפסל מלאכול הכלב כדאמרינן בשחיטת חולין (דף עד.). כן נראה בעיני: **קשקשין.** קיסמין דקין שאין ראוי לאספו אבל גבי כלי מאוס חשיב אוכל: **בשלמא לאביי ניחא.** דמוקי לה בשתי חלות ולא תקשי לרב כהנא: **אלא לרבא קשיא.** לרב כהנא דבעל כרחך לאו ר"א היא דמחשבה לא מהניא ליה לשוייה כתלוש כי היכי דלא מהני לפירות מחוברים לקרקע לקבולי טומאה במחשבה: **טפח.** דהדר וצמח ולא"ג דלא הניח שום גרופית: **בתולת השקמה.** שלא נקללה מעולם: **סדן.** שכבר נקצץ פעם אחרת וגדל: **לפי שאין גזעו מחליף.** אם יניח ממנו חוץ לקרקע הואיל ונקצץ בראשו: **ובתולת השקמה ג' טפחים.** בתמיה והלא די בטפח: **מפני שהיא עבודה.** שיגדל יותר וכתיב וכרמך לא תזמור (ויקרא כה): **כדרכו אסור.** כדמפרש לקמיה: **מן הקרקע עד י' טפחים.** ולת"ק איכא למימר דלית ליה האי שיעורא אלא שיעורא אחרינא כגון מג' ולמעלה אסור: **וקוצץ.** מלמעלה מעשרה היזק הוא לאילן ומכחישו: **הא אידך.** טפח או ב' טפחים מעליא ליה ואמאי קתני לעיל ג' טפחים במשהו סגיא: **מכאן ואילך.** מן הקרקע עד ג' ומג' עד י': **לא מקשי קשי.** כל כך ולא עלויי מעלי אלא מספקא לן משום דזימנין קשי וזימנין מעלי: **הלכך גבי שביעית.** שאסור לזמור אילן כדי שיגדיל עבדינן מידי דודאי קשי דפשיטא לן ביה דלא ישביח בזימור זה משום דספק איסור דאורייתא לחומרא אבל גבי מקח וממכר דעת המוכר לשייר לעצמו כדי מחיית האילן ודאי: **אם נאמר תמר.** שעושה פירות ואין גזעו מחליף למה נאמר ארז שגזעו מחליף ואין עושה פירות קשו קראי אהדדי אם מדמהו לארז ותמר מכל וכל: **אף צדיק אין עושה פירות.** שאוכל לדקותיו בעוה"ז ואין לו (א) לעוה"ב א"נ שאין מאכילין אותו פרי מעלליו לכך נאמר תמר כדכתיב נמי קרא אחרינא אמרו צדיק כי טוב כי פרי מעלליהם יאכלו (ישעיה ג): **אין גזעו מחליף.** אם נקצץ: **אף צדיק אין גזעו מחליף.** אם מת שלא יוליד בן כמותו. א"נ אם יפול לא יקום: **לכך נאמר ארז.** כדכתיב כי שבע יפול צדיק וקם (משלי כד): **ארזא.** קיל"א בלע"ז: **תורניתא.** פי"ן. כל שמות הללו הם היו בקיאים בהם: **אפרסמא.** (ב) שף שממנו עושין זופת כן נראה בעיני: **ברתי.** בויי"ש: **שאגא.** איכא דאמר (ג) שף וא"כ אפרסמא הוא שממנו יוצא שמן אפרסמון: **שורבינא.** לא איתפרש: ומקשינן **הני שבעה הוו: הוסיפו עליהן.** חכמים על אותן שבאותו פסוק: **אלונים.** בוטמי כדמתרגמא תחת האלה בוטמא (בראשית לה): **בלוטי.** קייסנ"א שטעון גלונ"ץ:

כסיתא

מסורת הש"ס

א) לעיל סה: שביעית פ"ד מ"ז עוקצין פ"ג מ"י, ב) שבת נה. [לעיל סו. ע"ש], ג) [בכורות ו:], ד) תענית כה:, ה) שביעית פ"ד מ"ה ע"ש נדה ח:, ו) [תענית כה.], ז) תענית כה: ר"ה כג. [סוכה לז.], ח) [ס"א יד].

תורה אור השלם

1 וְיוֹנָתָן לֹא שָׁמַע בְּהַשְׁבִּיעַ אָבִיו אֶת הָעָם וַיִּשְׁלַח אֶת קְצֵה הַמַּטֶּה אֲשֶׁר בְּיָדוֹ וַיִּטְבֹּל אוֹתָהּ בְּיַעְרַת הַדְּבָשׁ וַיָּשֶׁב יָדוֹ אֶל פִּיו וַתָּאֹרְנָה עֵינָיו: שמואל א יד כז

2 צַדִּיק כַּתָּמָר יִפְרָח כְּאֶרֶז בַּלְּבָנוֹן יִשְׂגֶּה: תהלים צב יג

3 אֶתֵּן בַּמִּדְבָּר אֶרֶז שִׁטָּה וַהֲדַס וְעֵץ שָׁמֶן אָשִׂים בָּעֲרָבָה בְּרוֹשׁ תִּדְהָר וּתְאַשּׁוּר יַחְדָּו: ישעיהו מא יט

הגהות הב"ח

(א) רשב"ם ד"ה אף צדיק וכו' ואין לו חלק לעולם הבא: (ב) ד"ה אפרסמא שרף שממנו: (ג) ד"ה שאגא איכא דאמר שרף וא"כ:

לעזי רש"י

קיצ"א [קישנ"א]. אלון.
פי"ן. אורן.
שף [ש"ף]. אשוח.
בויי"ש [בויי"ש]. תאשור.
שף [ש"ף]. אשוח.
קיישנ"א [קישנ"א]. אלון.
גלונ"ץ. בלוטים.

מוסף רש"י

כוורת דבורים. מחוברת היא בקרקע כטיט, הרי היא כקרקע. לכל דבר להיות נקנית בכסף ובשטר ובחזקה ולקנות על גבה מטלטלין ולכתוב עליה פרוזבול כאילו היא קרקע, דתנן במסכת שביעית פרק אחרון אין כותבין פרוזבול אלא על הקרקע ואם אין לו מוסב בתוך שלהו (לעיל סה: ע"ש בארוכה). ואינה מקבלת טומאה. זו הכוורת, במקומה. דכיון דמחוברת היא לקרקע יצאה מתורת כלי וגם הדבש שבתוכה אינו מקבל טומאה, דבטל לגבי כוורת, ודוקא במקומה אבל אם נטלה משם או מקבל הדבש טומאה כמאן דאמר דלא בעי מחשבה. דליכא מאן דמצריך מחשבה והלכך אצטריך הכא גבי טומאה למיתני במקומה. והיא לכל הנך מילי (שם). והרודה ממנה. כשהיא במקומה דהיינו מקום גידולו של הדבש, חייב חטאת. כתולש מן הקרקע (שם). מאי טעמא דר' אליעזר. דחשיב לכוורת דבורים כמחובר, דכתיב ויטבול אותה ביערת הדבש. ביהונתן כתיב, ובדבש במקום גידולו מיירי וקרי ליה יער והלכך חשיב ליה מחובר ואפילו אין הכוורת מחוברת ממש בקרקע (שם). דבש בכוורתו. דאכתי לא חשיב עליה שהרי הוא בכוורתו, ובדבש דבורים מיירי, דאין כוורת אלא לדבורים (בכורות ו:). בתולת השקמה. נטיעה שלא נקללה מעולם (תענית כה:). סדן השקמה. שכבר קוצץ, פרוס"ק בלע"ז, שנקצץ וחוזר ומתעבה, והיא מלבין סדנא כבלניה יתיב (שם, ע"י פסחים נה.). ב' טפחים. שכבר גזעו מחליף (תענית כה:). מן הפקק. קשר התחתון (שם) והיא הקשר שמלל הקנה פקוק וסתום שם (ברכות כח:). אין עושה פירות. אין לו שכר לעתיד (תענית כה:). מה תמר אין גזעו מחליף. אם נפסק, אף צדיק. אין לו זכר, נגדיק אין גזעו מחליף, אינו נצמחת האמים (שם). תורניתא. פיניי"א בלע"ז (שם). ברתי. כופיי בלע"ז (ר"ה כג.). שאגא. ס"פ בלע"ז (שם). בוטני. אילתי"י בלע"ז (שם, לגירסת גוסחי). בלוטי. ליקוריי"ש בלע"ז. שגדלין בו פירי שקורין גילאנדי"ש (שם).

א) נראה דצ"ל והרודה ממנו בשבת חייב, משום כו'. ב) נראה דצ"ל בקנים ובגפנים מן הפקק ולמעלה מן הקשר כו'